

उपसासिंचन योजनेच्या संकल्पनासंबंधी मार्गदर्शक
तत्वे व योजनांचे आराखडे तयार करणे....

महाराष्ट्र शासन

जलसंपदा विभाग

शासन निर्णय क्रमांक: मंसस १०१४/(प्र.क्र.३३७/१४) मोप्र-१

मादाम कामा रोड, हुतात्मा राजगुरु चौक,

मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२

तारीख: २०/११/२०१४

पूर्वपिठीका :-

राज्यातील वैशिष्ट्यपूर्ण भौगोलिक/ भूपृष्ठीय रचनेमुळे (जमिनीचा उंचसखलपणा इ.) ज्या ठिकाणी लागवडीलायक क्षेत्रास प्रवाही पध्दतीने सिंचन सुविधा उपलब्ध करणे शक्य नाही, ज्या क्षेत्रास भौगोलिकदृष्ट्या उंचावर असल्याने प्रवाही पध्दतीने सिंचन लाभ देणे शक्य नाही, शिवाय जेथे वन जमिनीच्या अडचणींमुळे सिंचन सुविधा निर्माण करण्यास मर्यादा आहेत; तसेच जेथे राज्याच्या हिश्याला आलेले पाणी प्रवाही पध्दतीने संबंधित नदी खोऱ्यात वापरणे पूर्णतः शक्य नाही इत्यादी सर्व भागास स्थानिक जनतेच्या व लोकप्रतिनिधींच्या आग्रही मागणीनुसार सिंचन सुविधा उपलब्ध करण्यासाठी उपसा सिंचन योजना हाती घेण्यात आल्या आहेत. वरील सर्व बाबींचा साकल्याने विचार करून उपसा सिंचन योजना राबविण्याचे धोरण स्वीकारण्यात आले आहे. उपसासिंचन योजना कार्यान्वित करण्याची बाब बरीच क्लिष्ट असते. उपसा सिंचन योजनेअंतर्गत पंपगृहे, उर्ध्वगामी नलिका, मोठ्या अश्वशक्तीचे पंप्स तसेच ट्रान्सफॉर्मर्स व कालव्याद्वारे शेतीला पाणीपुरवठा करण्यासाठी बांधकामे या सर्व उपघटकांचा प्रामुख्याने समावेश असतो. उपसासिंचन योजनेचा असा अवघड असलेला आराखडा तयार करून योजना कार्यान्वित करणे व पूर्णत्वास नेणे यामध्ये प्रामुख्याने स्थापत्य विभाग, मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, विद्युत मंडळ, यांत्रिकी मंडळ इत्यादींचा सहभाग घ्यावा लागतो. या सर्व योजनांमध्ये सुसूत्रता आणण्याच्या दृष्टीने विविध मंडळांची जबाबदारी निश्चित करणे व आराखड्यास मूर्त स्वरूप देण्याबाबत ह्या पूर्वीची सोबतच्या परिशिष्ट क्र-१ मध्ये नमूद केलेली सर्व परिपत्रके व शासननिर्णय अधिक्रमित करून शासन आता खालील प्रमाणे निर्णय घेत आहे.

शासन निर्णय—

१.० प्रशासकीय मान्यतेवेळेसच संकल्पन अंतिम करणे :- प्रकल्प खर्चाची वाढ टाळण्यासाठी प्रकल्पाच्या प्रशासकीय मान्यतेवेळेसच मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, नाशिक यांचेकडून प्रकल्पांच्या

प्रमुख उपांगाचे (जसे की उर्ध्वगामीनलिकेचा व्यास, रांगा व जाडी, एकूण अश्वशक्तीनुसार पंपांची संख्या व पंपगृहाचे आकारमान इ.) संकल्पन अंतिम होणे आवश्यक आहे.

२.० उपसा सिंचन योजनांबाबतच्या स्थापण्यात आलेल्या विविध समित्यांची जबाबदारी :- उपसा सिंचन योजनांचा आराखडा त्वरित तयार करणे व त्यास अंतिम स्वरूप देण्यासाठी दि.२२/०६/२००९ च्या शासन निर्णयान्वये खालील अधिका-यांची उपसमिती नेमण्यात आली आहे.

i) अधीक्षक अभियंता (विद्युत गृह), मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, नाशिक- अध्यक्ष

ii) अधीक्षक अभियंता (यांत्रिकी मंडळ) (उ.व सं.) (प्रकल्पाशी संबंधित)-----सदस्य

iii) अधीक्षक अभियंता (विद्युत), विद्युत मंडळ (प्रकल्पाशी संबंधित)----- सदस्य

iv) अधीक्षक अभियंता (स्थापत्य) मंडळ, (प्रकल्पाशी संबंधित) -----सदस्य सचिव

पदसिद्ध अध्यक्ष, अधीक्षक अभियंता (विद्युतगृह), मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, नाशिक यांनी बैठकीपूर्वी महासंचालक (सं.प्र.ज. सं.सु.), मेरी, नाशिक यांचेशी सल्लामसलत व चर्चा करून आपले मत मांडावे आणि अधीक्षक अभियंता, यांत्रिकी मंडळ, (उ. व स.) यांनी सुध्दा मुख्य अभियंता (यांत्रिकी) यांचेशी चर्चा करून बैठकीत आपले मत मांडणे आवश्यक राहिल. त्याचप्रमाणे अधीक्षक अभियंता (विद्युत), विद्युत मंडळ यांनी सुध्दा मुख्य अभियंता विद्युत यांचेशी चर्चा करून बैठकीत आपले मत मांडावे. तसेच झालेली चर्चा बैठकीच्या इतिवृत्तात सर्वांनी सादर करावी.

उपसा सिंचन योजनांच्या पंपिंग यंत्रसामुग्री निवीदांना मान्यता देणे, इतर तांत्रिक बाबी व उपसा सिंचन योजनांच्या अंमलबजावणीबाबतीत धोरणात्मक निर्णय घेण्यासाठी प्रत्येक पाटबंधारे विकास महामंडळांच्या कार्यकारी संचालकांतर्गत स्वतःची स्थायी समिती गठीत करण्यात आली आहे. उपसा सिंचन योजनेस प्रशासकीय मान्यता मिळताच या उपसमितीने प्राथमिक बैठक घेऊन योजनेच्या आराखड्यास अंतिम स्वरूप देण्यासाठी संबंधित महामंडळाच्या उपरोक्त स्थायी समितीची अंतिम मान्यता घ्यावी.

३.० उपसा सिंचन योजनांचे आराखडे तयार करणे :-

अ) मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेने उपसा सिंचन योजनांची उद्वाही पंपाची क्षमता, पंपाचे प्रकार, प्रत्येक पंपाची अश्वशक्ती इत्यादी तपशिल संकल्पन करून प्रस्तावित करावा. या तपशिलास यांत्रिकी यंत्रणेने अंतिम स्वरूप दयावे. तसेच उद्वाही नलिकेचा व्यास, जाडी इत्यादि गोष्टींना अंतिम स्वरूप देण्याबाबत मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेने कार्यवाही करावी.

ब) संबंधित यांत्रिकी मंडळ / विभाग यांनी पंपगृहाचा आराखडा तयार करावा.

- क) योजनेचा सर्वसाधारण आराखडा मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, नाशिक यांनी तयार करावा.
- ड) संकल्पचित्रासाठी वापरावयाची क्षेत्रिय माहिती व तपशिल या विषयी दृढिकरण करण्याबाबत संबंधित यांत्रिकी मंडळ/ विभागाने कार्यवाही करावी.
- इ) पंपगृहाच्या स्थापत्य कामांची सविस्तर संकल्पचित्रे मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेने तयार करावीत.
- ई) उद्वाही नलिकांच्या विविध झडपांचे पंपगृहाच्या आतील झडपांबाबतच्या तपशिलास यांत्रिकी संघटनेने अंतिम स्वरूप द्यावे आणि पंपगृहाच्या बाहेरील झडपांबाबतच्या तपशिलास मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेने अंतिम स्वरूप द्यावे. तसेच जलाघात विश्लेषण व प्रतीजलाघात साधनांच्याबाबतीत (Surge analysis and anti surge devices) संबंधित यांत्रिकी मंडळाने / विभागाने मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना, नाशिक यांच्या सल्ल्याने कार्यवाही करावी.

४.० मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना व यांत्रिकी संघटनेच्या अधिका-यांनी जलाघात विश्लेषण व प्रतीजलाघात साधनांच्याबाबतीत उपाययोजना सुचविण्याचे काम तज्ज्ञ सल्लागारांमार्फत करून घेण्याबाबतची कार्यपद्धत :-

- अ) उपसा सिंचन योजनांबाबत पंपाच्या निविदा क्षेत्रिय स्तरावर अंतिम झाल्यानंतर, उपसा सिंचन योजनेच्या उर्ध्वगामी नलिकेचे जलाघात विश्लेषण (Surge analysis) व प्रतिजलाघात उपकरणे (anti surge devices) याचा अभ्यास, ज्या मान्यता प्राप्त संस्थेला (उदा. केंद्रीय जल व उर्जा संशोधन केंद्र पुणे, भारतीय विज्ञान संस्था, बेंगलोर, आय. आय.टी., मुंबई, व्ही. जे.टी.आय., मुंबई वा शासकीय समकक्ष संस्था इत्यादि) देण्यात येईल, त्या संस्थेबरोबर करण्यात येणा-या क्षेत्रिय स्तरावरील करारपत्रकामध्ये मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना (वि.गृ.),नाशिक व यांत्रिकी संघटना यामधील प्रत्येकी दोन प्रतिनिधींना प्रशिक्षण देण्याची अट नमूद करण्यात यावी.
- ब) याप्रमाणे तयार करण्यात आलेल्या जलाघात विश्लेषण अहवालाची (Surge analysis) मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटना (वि.गृ.), नाशिक व संबंधित यांत्रिकी मंडळ /मुख्य अभियंता (यांत्रिकी) कडून छाननी झाल्यावर व संबंधित स्थापत्य मुख्य अभियंत्यांनी त्यास मंजूरी प्रदान केल्यावरच प्रत्यक्ष कामे हाती घेण्याबाबत कार्यवाही करण्यात यावी.

५.० उपसा सिंचन योजना संकल्पनसंबंधी मार्गदर्शक सूचना :- उपसा सिंचन योजना तांत्रिक दृष्ट्या किफायतशीर, सामाजिक दृष्ट्या स्वीकृत व पर्यावरणाच्या दृष्टीने टिकाऊ होण्यासाठी तसेच नियोजन व संकल्पनाबाबत एकसूत्रीपणा येण्यासाठी दिनांक १२/०१/२००९ च्या शासन परिपत्रकान्वये सर्व पाटबंधारे विकास महामंडळांनी काटेकोरपणे पाळण्यासाठी मार्गदर्शक सूचना खालीलप्रमाणे निर्गमित करण्यात आल्या आहेत.

अ) सर्व प्रकारच्या उपसा सिंचन योजनांच्या मान्यता प्राप्त लाभक्षेत्रासाठी संकल्पित विसर्ग हा सुधारित पेनमन पद्धतीनुसार (१२ दिवस वहन कालावधी व दोन दिवस बंद धरून) येणा-या महत्तम पंधरवाडी पाण्याच्या मागणीवर आधारित विसर्गाच्या ७० टक्के इतका घेण्यात यावा.

ब) आवर्तन कालावधी हा १४ दिवस व २४ तास पंपींग असा धरण्यात यावा.

क) अतिरिक्त पंपाची तरतूद करण्यात येवू नये.

ड) सर्व नियोजनाधीन उपसा सिंचन योजनांचे सर्वसाधारण आराखडे तांत्रिक व्यवहार्यतेच्या दृष्टीने मध्यवर्ती संकल्पचित्र संघटनेकडून तपासणी झाल्यानंतरच सक्षमस्तरावर मान्यता देण्यात यावी.

सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक २०१४११२०११३००२२२२७ असा आहे. हा आदेश डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने.

(रा. ब. घोटे)

मुख्य अभियंता (द. व प्र.) व सह सचिव.

प्रत,

१. स्वीय सहायक, प्रधान सचिव (जलसंपदा), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
२. स्वीय सहायक, प्रधान सचिव(लाक्षेवि), जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
३. महासंचालक, संकल्पन, प्रशिक्षण व संशोधन, महाराष्ट्र अभियांत्रिकी संशोधन संस्था, नाशिक.
४. कार्यकारी संचालक, कोकण पाटबंधारे विकास महामंडळ, ठाणे.
५. कार्यकारी संचालक, गोदावरी मराठवाडा पाटबंधारे विकास महामंडळ, औरंगाबाद.
६. कार्यकारी संचालक, महाराष्ट्र कृष्णा खोरे पाटबंधारे विकास महामंडळ, पुणे.

७. कार्यकारी संचालक, विदर्भ पाटबंधारे विकास महामंडळ, नागपूर.
८. कार्यकारी संचालक, तापी पाटबंधारे विकास महामंडळ, जळगाव.
९. स्वीय सहायक, सर्व मुख्य अभियंता व सह सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१०. सर्व मुख्य अभियंता (स्थापत्य), जलसंपदा विभाग.
११. मुख्य अभियंता (यांत्रिकी), जलसंपदा विभाग, नाशिक
१२. मुख्य अभियंता (विद्युत), जलसंपदा विभाग, मुंबई.
१३. स्वीय सहायक, सर्व उप सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१४. सर्व अधीक्षक अभियंता (स्थापत्य, यांत्रिकी व जलविद्युत) जलसंपदा विभाग.
१५. सर्व अवर सचिव, जलसंपदा विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
१६. सर्व कार्यकारी अभियंता (स्थापत्य, यांत्रिकी व जलविद्युत) जलसंपदा विभाग.
१७. जलसंपदा विभागातील सर्व तांत्रिक अधिकारी व तांत्रिक कार्यासने.

प्रत:- मोप्र-१ कार्यासन संग्रहार्थ.

परिशिष्ट क्रमांक-१

शासन निर्णय क्रमांक- मंसस १०१४/(प्र.क्र.३३७/२०१४)

जलसंपदा विभाग मोप्र-१ दि. २० नोव्हेंबर, २०१४

अ.क्र.	अधिक्रमित करण्यात आलेले शासन निर्णय / परिपत्रक क्रमांक व दिनांक
१	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र. मसंसं ०२०८(८३/२००८)/ मोप्र-१, दि.२४/०३/२००८
२	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र. मसंसं ०२०८(८३/२००८)/ मोप्र-१, दि.१२/०१/२००९
३	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण ०६०९(३११/२००९)/मोप्र-१, दि.२२/०६/२००९
४	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण ०६०९/(३११/२००९)/मोप्र-१, दि.१४/०७/२००९
५	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र. संकीर्ण ०६०९(३११/२००९)/ मोप्र-१, दि.०१/०२/२०११
६	महाराष्ट्र शासन परिपत्रक क्र.सुप्रमा ०४११(२६२/२०११)/मोप्र-१, दि.१०/०८/२०११